

Mesterházy Vaszilij:
Apám visszaemlékezései

[Fordította: Prátser András]

Mesterházy Alekszej Vlagyimirovics:
Az élet lapjai

Emléki az unokáknak és a dédunokáknak

[Megjegyzés: Alekszej Vlagyimirovics írása **álló**, a fiáé **dőlt** betűvel van szedve*]

A feljegyzések 1984 februárjában kezdődnek

Mesterházy Alekszej Vlagyimirovics 1914. február 21-én született.

*Mesterházy Kazimir dédunokája, Kricsevszki Vlagyimir unokája. Az elsőszülöttség jogán Oroszországban a Mesterházy [oroszul **Местрегрази**] család jogutódja.*

A feljegyzés szövegét a szerző fia, Mesterházy Vaszilij Alekszejevics készítette az eredetiről, ami egy közönséges raktári nyilvántartó könyv kartonkötésben, vízszintes vonalazással.

A szöveget javítás nélkül, de a leírt szöveg és adatok megvilágítása és pontosítása céljából magyarázatokkal közlöm. Már régóta kérleltem atyámat, hogy foglalkozzon visszaemlékezéseivel, de ő -- karakterét tekintve nem volt író – mindig elfoglalt volt és egyéb gondokkal küzdött. Nagyon szerette az életet, megbecsülte annak minden percét. Még gyermek korában látta a hozzá legközelebb állók életén, hogy az idegen akarat által milyen könnyen meg lehet az élettől valakit fosztatni.

Sajnálta az időt a mindenféle írogatásra. Ezért is nem írta meg végig az élettörténete összes lapját. Atyám 88 évesen, 2001. április 20-án, már az új ezredévben (amiről mindig is álmodott) halt meg. Öt nappal halála előtt unokájának, Mesterházy Alekszandr Vasziljevicsnek, fia született: Vova. Dédunokája, Alekszej, közölte vele ezt az örömteli hírt, de nem volt világos, a halálos ágyán megértette-e őt, vagy nem. Ez a talány vele együtt távozott el a másvilágra.

Nagy érdeklődéssel és meglepéssel olvastam el dédnagyapám, Kricsevszki Jegor Oszipovics visszaemlékezéseit, amelyekben ő kicsi korától egészen öregkoráig leírta az életét. Kedvet kaptam én is, hogy röviden leírjam életutamat, abban a reményben, hogy utódaimnak érdekes lesz megismerni a XX. században élt elődeik múltját, és azokat az eseményeket, amik abban az időben történtek.

Édesapám Mesterházy Vlagyimir Mihajlovics és édesanyám Rimma Alekszejevna (született Loszeva) ősi nemesek voltak.

(Itt egy későbbi, 1998.03.15-i szöveget szúrtam be, amit a feljegyzések első lapjának hátoldalára írt fel apám). Februárban töltöttem be a 84. évemet. Elég sok idő eltelt már azóta, hogy a 80-as években elkezdtem lejegyezni a visszaemlékezéseimet. Minden lap hátlapját üresen hagyom, hogy kiegészítsem, vagy pontosítsam a korábban leírtakat.

Szentpéterváron születtem, ahol édesapám katonai szolgálatot látott el, lovas zászlós volt abban az időben Imperátori Felsőge Lovas Gárdájában. 1914-ben leszerelték rokkantság miatt (lábát törte a vágató lovon való tornászaskor), és elköltöztünk apám és édesanyám szüleihez Kaluga városába,. Ott Kalugában a Koszmogyemjánovszki utcán két földszintes ház állt, az egyik Loszev Alekszej Andrejevics gyalogsági tábornoké, anyai nagyapámé, a másik pedig Kricsevszki Vlagyimir Jegorovicsé, apai nagyapámé volt.

Abban az időben Kaluga kormányzósági székhely volt, körülbelül ötvenezres lakossággal. A város közepén állt a Szentháromság (fő) székesegyház, a Gyümölcstető Boldogasszony, a Kenethozó Asszony és Keresztelő János székesegyház, mindezek mellett még sok másik templom is volt, -- nem számolva a házi templomokat -- összesen 33. A legszebb a Kozma és Damján nevet viselő volt, amit a nagy Rastrelli tervei alapján a XVIII században építettek.

A Szovjethatalom éveiben már csak két székesegyház állt, amelyekben még volt szolgálat, a Miklós temploma a Koszinkán és a György székesegyház...

Nyolc éves koromtól ministráltam Kozma és Damján templomában, tíz éves koromtól pedig, amikor azt bezárták, átmentem Keresztelő János templomába. A ministrálás mellett a barátaimmal együtt még harangoztam is. A székesegyházakban, amelyekről az imént szóltam, a nagy harangok 350-től 1000 pud súlyúak voltak. A harangok réz és ezüst tartalma nagy volt, ezért különlegesnek, ahogy mondták, „zsongító hangzásúnak” nevezték őket. Nem fogok megemlékezni arról, hogy mi történt 1917 után, ezekről az eseményekről már réges-rég minden ismert.

Kaluga mellett volt egy falu, Percevo. Ott a szüleimnek volt egy kis birtokuk. A forradalom előtt szüleimnek erről a birtokról volt egy kis jövedelemük, s ezt a birtokot 1918 tavaszán elkobozták. Nagyapám nem érték meg ezt az önkényt: Kricsevszkij 1893-ban halt meg, Mihail Kazimirovics pedig 1907-ben.

Most már az életem alkonyán ellátogattam Kalugába. Itt él még most is családjával az 1918-ban született öcsém, Mihail. Valahányszor Kalugában járok, nagy sétákat teszek a városban. Hasonlítgatom, hogy is volt egykor, s milyen lett most. A Koszmogyemjanszki utcán már nincsenek meg a házaink (ma Szuvorov utca, hála istennek, hogy nem Szegény Demján vagy Kalinyin utca). A valamikori magánházak helyére többemeletes tömbházakat építettek. Most Kalugában már nem, mint egykor, 50 ezer, hanem 400-450 ezer ember él. A templomok közül többet helyreállítanak, de olyanokat, mint a Gyümölcsoltó Boldogasszony temploma, annak idején, az alapokig lerombolták.

A Szovjethatalom éveiben, másképp mondva, az 1930-as évektől felépült és működött itt a Gyufagyár, a Kalugai Elektromechanikai üzem, a Zenegyár, a Kalugai Turbóüzem és több apró vállalat, de napjainkban sajnos az összes áll, nincs munka. Valószínű, mindez csak időleges dolog.

Mindig elmegyek a Pjárnicki temetőbe. Itt nyugszik az idősebb leányunk, Rimmácska, aki öt évesen halt meg 1946-ban. Ugyanitt nyugszik édesanyám, Rimma Alekszejevna, aki 1885-ben született, a nagynéném (nagyanyám nővére), valamikori háziszolgáink Anna és Alekszandra Nyikanorovna. Megnyitották a temető templomát, a rokonokat látogatók részére ez egyszerű dolog.

(a folytatás az 1998.03.15-i betoldás után, a feljegyzések hátoldalára írva)

A szüleim vagyoni helyzete nem volt különösebben jó, ugyanakkor a család nem nélkülözött. Apám szülei nagy vagyonnal nem rendelkeztek, s haláluk után az örökség a három fivér közt oszlott el. Édesanyám rokonai tehetősebbek voltak, és az örökségük a gazdaság hozzáértő és okos vezetésével a jövőben biztosította volna szüleimnek a teljes megélhetést, ugyanis nekik kellett volna a Voronyezsi kormányzóságbeli Zemljánszki járásban található Bogojavlenszki faluban, és az Orlovi kormányzósági Cservják faluban lévő örökséget is birtokba venniük. Csakhogy ez nem valósult meg. Az 1917-ben nyakukba szakadt oroszországi forradalom véget vetett minden magántulajdonnak, különösen a nagybirtokoknak. Minden ingó és ingatlan vagyon, továbbá a vagyonos osztályok tőkéje is, „el lett kobozva és átadva a népnek” *(ezt követően ceruzával betoldva)* vagy szétlopták.

Az első időben a Tanácsok, mint abban az időben elfogadott volt beszélni az új hatalomról, vitathatatlanul jelentős anyagi alapot kaptak, de igazzá vált az orosz szólás-mondás „Engedd csak be a kecskét a veteményes kertbe!”

(kiegészítve ceruzával később). A városokban a munkásosztály kezébe vette a gyárat, üzemeket, az egész bányászatot. Azokat, amelyek képesek voltak folytatni a munkájukat és létre tudtak hozni új anyagi javakat.

Sokkal nehezebb helyzet alakult ki a mezőgazdasági területen. Itt a föld javain kívül a nép számára nagy értéket jelentett az elkobzott földesúri vagyon. Az ilyen birtokok nagy része az országban fel volt szerelve termelő eszközökkel, jó vonóerővel rendelkezett (abban az időben természetesen állati vonóerővel) és termelékeny állattenyésztés is volt. Minél gazdagabbak voltak a birtokok, annál jobban és hatékonyabban gazdálkodtak bennük. Az ilyen gazdaságok maradhattak volna eredeti formájukban.

Szovjet gazdaságokká kellett lenniük, amelyekben folytatódnia kellett volna a gazdálkodásnak. A valóságban ez nem így lett. A Népi Komisszárok Dekrétuma szerint az összes nagybirtokot átadták a parasztnak ingyenes használatra, és felosztották őket a már meglévő parasztgazdaságok közt.

Ezekre a nagybirtokokra az államvezetés figyelme nem terjedt ki, így többségük ingó és ingatlan vagyont, durván mondva, szétrabolták. A birtokok nagy része, az ésszerű felhasználás helyett, amire a fentiekben utaltunk, az alapokig fel lett perzselve.

Így esett ez a Kaluga melletti percevói kisbirtokkal is, amelynek eredeti birtokosa nagyapám, Mesterházy Mihail Kazimirovics volt. Ugyanilyen szomorú sorsa lett a Voronyezsi kormányzóságban a Bogojavlenszki tulajdonnak, és a Cservják birtoknak az Orlovi kormányzóságban, ami a Pavliscsevi rokonságból édesanyám nővéreinek és anyjának a birtokai voltak. (Ezek a Pavliscsevek a Puskin Alekszej Szergejevics rokonsága.)

Édesapámnak két bátyja és két nővére volt, akik közül az egyik, Olga nagynéni, aki 1890-ben született, még gyerekkorában meghalt. A másik, Szonja nagynéni, 1893-as születésű, és ő is 17 évesen agyhártyagyulladásban elhunyt. Apám, Vlagyimir volt a legidősebb, öccse pedig Mihail, és a legfiatalabb Vaszilij (a keresztapám).

Anyám édesapja, Loszev Alekszej Andrejevics gyalogsági főtábornoki rangot viselt, apai nagyapám Mesterházy Vlagyimir Kazimirovics a szolgálatot lövész ezredesként fejezte be, s nyugállományba vonulásakor megkapta a vezérezredesi rangot. Vlagyimir Kazimirovics mindhárom fia egyetemet végzett. Édesapám és keresztapám, Vászja, a Moszkvai Egyetem jogi fakultását végezték el. *(érdekes, gyerekkori emlékeim szerint nagyapám a kadétiskolában tanult, majd a Lovas Gárdában szolgált)*, Mihail pedig az egész életét a természettudományoknak és a geográfiai tudományoknak szentelte. Még egyetemistaként, majd az egyetem befejezése után, sokat utazott, a világ sok országában megfordult, különféle kollekciókat gyűjtött össze. Könyveket írt az afrikai, ausztráliai, távol-keleti, japán és kuril szigeteken élő népek etnográfijáról. Néhány kollekcióját és gyűjtött tárgyát a Kalugai Történelmi Múzeumnak ajándékozta, és azok a mai napig megtalálhatók ott.

Apám szülei – Mihail Kazimirovics és a felesége Szofja Vlagyimirovna (született Kricsevszkaja) Kalugában éltek. Saját házuk volt, a hozzá tartozó gazdasági épületekkel együtt. Ötversztányira a várostól Percevo faluban kisebb birtokkal is bírtak, amiről már szó esett fentebb. A ház a Moszkvai és a Koszmogyemjanszki utca sarkán állt *(az ötvenes évek végére, a helyén, új ötemeletes ház épült)*. A Koszmogyemjanszki utcán volt Kricsevszki Vlagyimir Jegorovics háza is.

Egy keveset most apámról és nagybátyámról, Mesterházy Mihailról és Vaszilijról szólnék. Apám, Vlagyimir Mihajlovics meggyőződéses monarchista volt. Ő Imperátori Felsége gárdájában kürtösként szolgált.

Mihail Mihajlovics a kommunista tábor támogatója volt. Az öccse, Vaszilij Mihajlovics nem foglalkozott politikai kérdésekkel, semlegesen viszonyult a politikához.

Természetesen az 1917-es forradalmat apám ellenségesen fogadta, és abban a hitben, hogy ez a jelenség csak időleges, otthagya a családját és 1918 nyarán elhagyta a Hazát is, elutazott az utolsó hajóval Törökországba.

Nagy butaságot csinált a fiatalabb fiú, Vaszilij is, aki nejével, Nyinával (született Goncsárova, egyenes ágú rokona Alekszandr Szergejevics Puskin feleségének, Natália Goncsárovának) együtt, az ismerőseik tanácsára, szintén 1918 közepén elhagyta Oroszországot. Gyermekük nem volt.

Mihail az Októberi Forradalmat örömmel és nagy lelkesedéssel fogadta, már 1919 év elején az RKP(b) [*Oroszországi Bolsevik Kommunista Párt**] tagja lett. Sok időt fordított a pártmunkára, aktív közéleti ember volt. Első felesége, Lina néni művésznő volt. Családi életük rossz volt, emiatt elváltak. Másodszorra Fiofelaktov Olga Alekszejevna, egy orvos lányát (nemesi származású család), vette nőül. Kommunista meggyőződésük miatt imponáltak egymásnak (egyeztek, mint egy pár csizma). Olga néni a fanatizmusig át volt itatva a kommunizmus eszméjével. Valószínű az 1925-ben megszületett fiukat nem véletlenül nevezték el Májusnak.

(Ezt követően egy kis betoldás, mint említettem, a szemközti oldalról). Az idősebb fivér családjával, azaz velünk, a rokon kapcsolatokat nem tartotta, különösen a felesége Olga Alekszejevna nem. Volt egy eset. Misa bácsi Moszkvában lakott. Ez a NOSZF [*Nagy Októberi Szocialista Forradalom**] kezdete előtt volt. Szegényesen éltünk akkor, és Misa barátja segítséget kért Misától, hogy intézzen neki valamilyen öltönyt. A neje, ezt megtagadta és figyelmeztette, hogy a továbbiakban ne is forduljon hozzájuk. Ez mindannyiunk számára egy pofon volt.

Jelenleg a fiával, Májussal mi mindannyian jó kapcsolatot ápolunk. A nagybátyám sokat dolgozott a szakmájában, a tudományok kandidátusa volt, a Kelet Dolgozóinak Moszkvai

Kommunista Egyetemén (KUTV) tanított, s előadott más egyetemeken is. A „Znányije” [*Tudomány**] folyóirat kiadójánál a szerkesztő bizottságban is dolgozott. 1961-ben halt meg és szülőföldjén van eltemetve. Olga néni már korábban meghalt rákban.

Apámnak és nagybátyámnak nem adatott meg a hazatérés. Az akkori értesülések szerint (a húszas évek eleje) nem volt pénzük és állandó munkájuk, nyomorogtak idegen földön és ott is haltak meg. Apám 1922-ben hunyt el Konstantinápolyban. Nem élte túl a gennyes vakbélgyulladás miatti műtétet. Vászja bácsi és Nyina néni pedig Szarajevóban-Jugoszláviában éltek, ahol valószínűleg meg is haltak. Nem leveleztünk velük, hasonlóképpen, mint apámmal sem.

Amikor apám elhagyta a családját, én négy és fél éves voltam. A húgom, Kíra csecsemő volt, öcsém, Mihail, pedig 1918. november végén született, már apa nélkül. Akkor én természetesen semmit sem értettem az egészből, habár apám elutazására emlékszem, édesanyja, felesége és minden közeli ismerősünk könnyeire.

Ez a nyár közepén volt. Apám zakót viselt, a fején kalap volt, könnyű pepszin térdnadrág, sárga csizma, a kezében egy kisebb bőrönd és köpeny. A paradés bejárathoz megérkezett a bérkocsis, anyám könnyezett, de nyugodt volt.

Tíz éves koromra, amikor már diák voltam, értettem meg családunk tragédiáját teljesen. Édesanyánk, egy 33 éves asszony, három kiskorú gyerekkel maradt egyedül. A létezéshez szükséges dolgok mindösszesen az értéktárgyak voltak, amelyeket anyánknak lassanként el kellett adnia, vagy élelemre cserélni.

El kell mondani, hogy abban a nehéz időben, az országban mindenféle tolvajok, csalók és spekulánsok egész gyülekezete jelent meg, akik vesztegetéssel, csalással akartak maguknak jólétet biztosítani. (Túlzás nélkül állítható, hogy ez volt az a „paraszi és munkás élcsapat”. Az „élcsapatok” hamar felmérték mi, hogy van a viharos forradalom határtalan felfordulásában, az átalakulásban és az anyagi javak újraelosztásában. Hiszen minden ott feküdt előttük, a látszólag már senkié, ugyanúgy, mint most, a gorbacsovi peresztrojka gonosz és nevetséges éveiben. „Minden körülöttünk «kolhozi», minden körben az enyém!”). Emlékszem, volt olyan eset, amikor anyám egy pud rozslisztért, 2 font sóért és 1 font olajért odaadott egy „Bekker” zongorát, s ugyanakkor a beígért 1 font olajat, amit későbbre ígértek, soha nem kapta meg. Ilyen eset több is volt.

Mesterházy Mihail Kazimirovics házat 1919-ben kisajátították, mi pedig az ismerőseink lakásába kényszerültünk költözni, akik a szomszédságban a Moszkvai utcában laktak (Lám, voltak még akkor is ilyen jó ismerősök!).

Az akkor még életben lévő házigazda, nagyanyám, Mesterházy Szofja Vlagyimirovna átköltözött a kisházba, ahol korábban a házicseléd lakott.

1923-ban mi, gyerekek, megörököltük Vlagyimir Kricsevszkij bátyja, Vaszilij Kricsevszkij házat. Ebben a házban rövid ideig laktunk csak. A helyi előljáróság jól ismerte a családunkat, tudták, hogy a családfő emigrált, és hamarosan Lenin halála után tőlünk, kiskorú örökösöktől elvették ezt a házat is. Átköltöztették az egész családot, a forradalom előtt a kalugai halkupec, Kozsnyin tulajdonát képező, emeletes ház padlására. Természetesen, az alacsony mennyezetű (kevesebb, mint két méter) egy szobás „új lakásunk” szörnyű volt. Minden megmaradt jó dolgot el kellett adni, vagy valahogy elhelyezni az ismerősöknél. Később ezek közül a dolgok közül sok elveszett vagy áron alul el lett adva.

De ezzel családunk szenvedése még nem fejeződött be. Rövidesen anyánkat (származása miatt) törvényen kívülre nyilvánították, amint akkor mondták, „megfosztott” lett. Az embereknek ez a kategóriája akkor egyáltalán nem számított, és mindenféle elnyomásban részesíteni őket, a dolgok rendjéhez tartozott. Panaszt tenni senkinek sem lehetett!

Anyának az egészségét nagyon leromlott és sok idegeskedést okozott neki, amíg vissza tudta szerezni állampolgári jogait, ami emellett nem kevés pénzbe is került.

Akkor mi éhezünk. Emlékszem, hogy pénzünk soha sem volt.

A jogai helyreállítása után anyánk azonnal elhelyezkedett a vasútnál, amit nálunk Kalugában csak „kis vasnak” hívtak, ahol ő a könyvelésen dolgozott. Ezt követően volt francia nyelvtanár a középiskolában, de nem sokáig. Valószínű az iskolai foglalkozások nem tetszettek neki, s ezután a városi kórházba ment dolgozni, ahol egészen a nyugdíjba vonulásáig laboránsként dolgozott. 1971. június 21-én halt meg és Kalugában a Pjätnyicki temetőben van eltemetve.

(Apám nagyon röviden ír a közeli hozzátartozóiról. Az a benyomásom, hogy a visszaemlékezéseiben még a mai napig is félt az igazságot kimondani.

Sok dicséret hangzik el a fiatal szovjetköztársaság mezőgazdasági problémái megoldásáról, amelyek oly pazarló és buta módon szétverték a gazdag földesúri birtokokat, ahelyett, hogy pillanatok alatt példaértékű szovhozokba alakították volna át azokat.

Nagyanyámat általában a látogatásaikor láttam, sokat mesélt róla apám. Mind külsőleg, mind lelkiében, illetve ahogy manapság mondják morális és patrióta minőségében, a legkiválóbb arisztokrata volt. Rimma Alekszejevna (apám szavaival) a Szmolnijban nevelkedett. A Szmolnij neveltjei egy sajtóságos kaszt volt. Az elitizmus a legapróbbakban is szembeötlő. Ez különösen az öltözékén volt látható: még idős korában is a Szmolnij neveltjeinek tradíciója szerint öltözködött. Kalap, fátyol, csipkék, alsónemű, hosszú, elegáns szoknya...

Milyen nagylelkűnek kellett lennie! Mennyire kellett a szülőföldet szeretnie, hogy ennyi év lenézés és kifosztás után örüljön valaki a szovjet ország eredményeinek, büszke legyen Oroszország presztízsének növekedésére.)

Mint említettem már, minden pénz, amit kaptunk a birtokolt dolgainkért és valamennyi ékszerünkért, elfogyott, és anyánk keresete nagyon kicsi volt. Nehéz volt neki velünk.

Az egyetlen közeli hozzátartozónk, apánk testvére, Mihail, a családunktól elfordult, tőle a legkisebb segítségére sem számíthattunk. Anyánk hívő ember volt, és istenhite és a Mindenható segítségével való hit inspirálta őt, és ültetett a lelkébe bátorságot és erőt. Mindig jóindulatú, életvidám volt, soha senkit el nem ítélte és élete utolsó napjáig szerette és tisztelte apánkat.

Az írás-olvasásra otthon kezdtek tanítani, nem tudom, miért nem adtak mindjárt iskolába. Iskolába tavasszal mindjárt a negyedik osztályba mentem, és az iskolaév végén ötödikes lettem. Mindez 1927-ben történt.

Minden, a családi dolgoktól szabad, időmet, (a napi francia nyelvórákat is ide számítva, amelyeket édesanyám tartott), én mindenféle fordítottam: nyulakat és tengeri malacokat tartottam. Volt idő, hogy galambjaim voltak.

Mindezekkel akkor foglalkoztam, amikor a megörökölt házban, a Koszmogyemjanszki utcában laktunk. Nagyon szerettem barkácsolni. Furnérból különféle képereteket, gyerekjátékokat fűrészelt ki, amiket apránként eladogattam a piacon az apróbb kiadásaim fedezésére. Az vezérelt, hogy segítsek a mamának.

(Meg kell jegyezni a francia nyelvre történő utalást. Apámnak megmaradt a gyerekkori francia tankönyve, színes képekkel. Később, igaz, elégett több értékes könyvvel és a kedvenc kerékpárommal együtt a pajtában, Vjálkában. A pajtát először valószínű kirabolták, majd... egy kicsit megégették a látszat kedvéért. Ezt azért gondolom, mert a többi fából készült pajta, ami a falak mentén érintkezett vele, épen maradt. Ez nehezen képzelhető el egy valódi tűzvész esetén.

Így Ljósza (Ljolja – családiasan) gyerekkorában egyik oldalról egy nyugtalan gyerek volt, másrészt pedig, az érintőleges idegen származása ellenére, teljesen tudatlan az idegen nyelvek tudományában. Emiatt a stilisztikailag kifogástalan káromkodáson kívül más nyelveket nem sajátított el, de az édesanyja órái egy életre emlékezetesek maradtak...

Igen, és általában, a dolog lényege egyáltalán nem az ő nyelvtelhetsége – más idők jártak, más kritériumok kellettek az élettudáshoz.

Ezen kívül apám makulátlan származása miatt mentes volt bármilyen úri modorosságtól, amely újabban az új oroszokban, a primitív sznobizmusban, a kimértségben, a magamutogatásban, vagy egyszerűen a hirtelenségben mutatkozik meg. Ellenkezőleg, ő egyszerű volt az emberekkel, „mint Lenin”. Legjobb barátai a kalugai egyszerű családok gyerekei voltak.

Az életben maradottakkal folytatott levelezés alapján, pontosan kijelenthetjük, hogy mindannyian a lélek arisztokratái voltak és nem a hírhedt „pille szikla” hordozói, akik önként a félelem, a sápiózás szolgásgába kovácsolták be magukat. Mind a hitványság, mint a zsidóság nem mindig a származás és a nemzeti hovatartozás által határozatnak meg.)

Anyám minden szombaton és vasárnap elment a templomba és engem is mindig törekedett magával vinni.

Amikor felnőttem, és már nem jártam a mamával kézen fogva, önállóan kezdtem a templomot látogatni. Ott, nálam sokkal, idősebb gyerekekkel barátkoztam össze, akik harangozói és templomszolgái feladatokat láttak el, és rövidesen ugyanezeket a teendőket már én is el tudtam

önállóan látni. A húszas évek végére Kalugában, a 33 templomból körülbelül húsz maradt, amelyekben még volt istentisztelet. Közülük olyan templomok, mint a Gyümölcsoltó Boldogasszony, Joan Predtecsi, Békevívő Asszonyok, Vasárnapi, György [a hegyen], Miklós a ... legnagyobbak voltak, méretük, belső díszítettségük és a szolgálat ünnepélyessége miatt.

A Joan Predtecsi templomban, ahol én is szolgáltam, nagy énekkar volt, körülbelül 25 énekesnő, amelyben a város legjobb hangjai énekeltek. Az énekkart a tapasztalt régens, Szokolov Alekszej Vasziljevics vezette. Olyan jól énekeltek, hogy a templom mindig tömve volt emberekkel. Sokan nem is imádkozni, hanem az énekkart meghallgatni jöttek el.

A mi fiú csoportunk a harangozás művészetében a legjobb volt Kalugában. A harangtoronyban kilenc harang volt: a fő harang 407 pud súlyú, a második 160 pudos, egy másik 60 pudos, 4 harang 10-től 20 pud súlyú és 2 harang 30 pudos volt.

Ez a foglalatosság valamilyen pénzbevétellel is járt. Ez nem rendes fizetés volt, hanem a sztároszta ajándékai minden mise után, ünnepek alkalmából és minden vasárnap. Esküvő és temetés alkalmával a rituálék megrendelői adtak borraivalót [*oroszul teára valót**]. Így telt el nem egy év. Ezekben az években, az iskolában sok kellemetlenség ért a templomhoz való ragaszkodásom miatt. Hívtak úttörőnek, sürgették, hogy hagyjak fel a templomlátogatással, de én akkor jobban hallgattam anyámra, ő pedig nagyon hívő ember volt. A harmincas évek elején kezdték a templomokat bezárni, az egyháziakat üldözni, sokakat északra száműztek és bebörtönöztek, ahonnan munkatáborokba küldték őket, pontosabban a halálba.

(Anyai nagyapám, Szatrapinszkij Vaszilij Alekszandrovics esperes Glazova városból 1937-ben, 68 évesen!!! lett elküldve a táborba és három hónap múlva a kimerültségtől és a pellagrától meghalt).

Kaluga minden templomában, vagy tán egész Oroszországban leszedték a harangokat, a bezárt templomokat pedig raktárnak használták. Ez, úgymond, a jobbik eset volt, mert minden különösebb ok nélkül, tekintet nélkül a templomok korára, értékére, mint az építészet emlékeire egyszerűen széthordták őket. Többet eltöröltek a föld színéről. Így semmisítették meg az 1812-es honvédő háború dicsőségére emelt emlékművet Moszkvában – a Megmentő Krisztus templomát.

A templomlátogatásaimat 1930-ban fejeztem be, eddigre befejeztem a hétosztályost (a 7 éves általános iskolát). Édesanyámnak, természetesen nagyon nehéz volt anyagilag, és én mint meglett legényke, igyekeztem valamit megkeresni, hogy segítsem őt.

A házunkkal átellenben, a Koszmogyemjanszki utcában lakott a Lavrov család – két férfi és egy hölgy. Az idősebb férfi tábornok volt, hadirokkant, saját házzal, a fivére és a húga ugyanezen a birtokon önálló házzal bírt. A második fivér, a gimnázium volt igazgatója, az egész kertet veteményesnek használta. Virágot, különféle zöldségeket termelt ott, amit szerdán, pénteken és vasárnap a piacon árult. Ez volt a megélhetése.

A javaslatára beálltam hozzá munkásnak. Minden munkát, amit ott kellett végezni, lenormázott. A munkanap végén mindent felírt és szombaton megkaptam a fizetésemet. Hogy mekkora összeg volt ez, már nem emlékszem, mindenesetre a kereset nem volt nagy. Különböző munkákat végeztem: ágyásokat ástam, gondoztam a palántákat, kiültettem őket, gyomláltam, felkötöttem a paradicsomot, és így tovább.

(Amikor kimentünk a mezei munkára, apám kollégái, de a helyi őslakosok is gyakran elcsodálóztak, milyen gyorsan elkészítette a zöldség, az uborka, a paradicsom alá az ágyást. Még meglepőbb volt a termés. Már értem, honnan van mindez!)

Egyébként élete utolsó évéig apám kiskertet művelt, azt lehet mondani, hogy még nagyobb lelkesedéssel és szeretettel. Ha minden úgy esett volna, mint a gyerekkorában, akkor a peresztrojkaiban megoldották volna az ellátási gondokat az amerikai „popkorn” nélkül is.

Teljes nyugdíjba vonulása után, valahol 75 évesen, megbeszélte a húgával, Kíra Vlagyimirovnával és családtagjaival, hogy a hétvégi telkükön egy kis darab műveletlen földet bocsátanak a rendelkezésére. A forró nyári napokat és hónapokat, nem számítva a halászásra fordított időt, általában ott töltötte. Ezekben az években erről a darab földről betakarított termény bizonyos segítség volt a konyhára. A nyugdíját a zöldségekre és a répafélékre költötte – Irinka unokájának, a nővérem, Olga Alekszejevna kislányának kellett termelni. Nem bízván az amerikai mezőgazdasági segélyben, maga hajladozott. De nem ez a fontos. A fontos az az egység, ami

megvolt apámban. Amilyen volt napkeltekor, ugyanolyan maradt napnyugtakor – munkásember a hozzátartozóiért.)

Otthon szerettem mindenféle dolgokkal foglalkozni. Furnérból különféle gyerekjátékokat, képkereteket, fűrészelt ki, polcokat fabrikáltam, amiket vasárnaponként eladogattam a piacon, ez a 20-as évek közepén volt. Ebben az időben Lenin dekrétuma alapján bevezették az Új Gazdaságpolitikát (NEP). Erről az időről a véleményemet később mondom el.

(Egy csasztuska abból az időből, apám szavaival.

Lenin mondta Trockijnak:

Menjünk, haj, ki a piacra,

Vegyünk egy caria lovat

Etessük meg a proletariátust...) [Elnézést, de nem vagyok műfordító]*

Tanulmányaimat már másik kilencosztályos iskolában folytattam. Akkor az iskolák valamilyen irányultságúak voltak, szövetkezeti, könyvelői, egészségügyi, földhasználat tervezési-topográfusi. Ez azt jelentette, hogy a diákok a két év alatt egyik vagy másik szakmát kitanulták. Én a földhasználat tervezése szakirányt választottam, és az iskola befejeztével topografikus ifjabb-technikus végzettséget szereztem.

Ennek egyik oka az volt, hogy engem, mint „a voltak” [*arisztokraták**] gyermekét a technikumba nem vettek volna fel. Más oldalról meg kellett szabadítani anyámat a felesleges kenyérpusztítótól.

Így munkába álltam, az Állami Föld Tröszt alkalmazottja lettem. 1932 tavaszától én nem csak saját kenyéremet kezdtem enni, de a lehetőségekhez képest segítettem anyámat is. A Goszszentreszt, ahová engemet felvettek, a Szovjetunió Mezőgazdasági Népi Komisszariátusa Legfőbb Irányítása alárendeltségébe tartozott. A harmincas évek eleje különleges volt a mezőgazdasági területeket illetően. Közép-Oroszországban 1931-ben megkezdődött a kollektivizálás, és az egész országban a földhasználati szakemberek egész hada bevetésre került az újonnan szervezett kollektív gazdaságok vetésforgójának bevezetésére. Abban az időben hét sávos, radiális elhelyezésű földdarabok rendszere volt gyakorlatban; minden mező a lakott területnél kezdődött és a földhasználat határán fejeződött be.

A kollektivizálás elég viharos körülmények közt ment végbe és nem mindig simán, különösen kezdetben. Minden faluban vagy településen voltak a tehetős és a középréteghez tartozó gazdaságok, amelyek nem akarták kollektívan művelni a földet, különösen „egy katlanban közössé tenni”, [*bevinni a közösbe**] a vonóerőt (lovakat, ökröket) és a gazdálkodás eszközeit (cséplőgépeket, rostákat, darálókat). A párt és az állam politikáját ellenzőkkel szemben akkor különféle szankciókat alkalmaztak. A szigorú büntetések egyike volt, hogy a vetésforgó bevezetésekor az önálló gazdák (így hívták azokat a családokat, akik nem álltak be a kolhozba) a rosszabb, a falutól a legtávolabbi földet kapták a vetésforgó kijelölt földjei közül. Ezzel a munkával 1932 és 1933 években foglalkoztam.

(Ám kiknek a kezével „gereblyézte a paraszat” a párt és a kormány a kollektív gazdaságokban: gyerekeket állítottak a kulákok ’vellái’ elé, de még hozzá idegen nevéket.

A peresztrojkában is nem véletlen, hogy mindenféle Abramovicsokat, Hodorkovszkikat, Burbuliszokat, Sahrajokat, Grefokat, stb. állítottak előre, „s majd meglátjuk, a görbe merre megy, ki hogy tüntetett el valamit. Mi nem vagyunk bűnösök!... ”)

A maga egysíkúságával az ilyen sablonos munka semmivel sem szolgált a szakismeret gyarapításában, ezért 1934 áprilisában felmondtam a földmérőknél és az „Aeroszjomka” légi fényképező céghez felvételiztem, ami ugyanahhoz a felügyeleti szervhez tartozott, mint a korábbi munkahelyem, a Szovjetunió Mezőgazdasági Népi Komisszariátusa Legfőbb Irányítása alá.

Ez a munka megtetszett, tartalmilag sokkal érdekesebb volt, és nem volt kapcsolatos a politikával. Az ország egész területére állandó kiküldetéseket jelentett. A kiküldetések hosszúak voltak, az adott munkaterületre, egész tavaszra és nyárra szóltak.

A munkánk célja és feladatunk különféle méretarányú kartográfiai tervdokumentáció létrehozása volt az ország területi felméréséhez a földterületek elhelyezkedéséről, és új területek

felkutatása a vetésterület növeléséhez. Először a tervekhez a fényképeket egyszerű földi módszerrel készítettük, de hamarosan bevezették a légi fényképezést.

Először ilyen anyagokkal az ún. „Dobroljot” [*repülő cég*]^{*} látott el bennünket. Később a „Szeszkohoz aerofotoszjomka” saját repülőparkot kapott, ami már sokkal alkalmasabb lett a munkára. Néhány év múlva létrehozták a „Szeszkohoz aerofotoszjomka” Irányítását a MSZH SzSzSzR-nél [*Szovjetunió Mezőgazdasági Minisztériumánál*]^{*}, és az ország területén a moszkvai mellett a szibériai, közép-ázsiai, urali és déli cégek is megjelentek.

A nyári munkákat az Irányítás összesítette és átadta a Polgári légiflotta vezetésének, amelynek a speciális alegysége elkészítette számunkra a szerződés szerinti légi fotókat.

A terepmunkára 1934 májusában mentem ki először. Ekkor már topográfus technikus voltam. Az év legjobb hónapjaiban kint voltunk a terepen.

Nem fogom leírni a légi fotók feldolgozásának menetét, csak azt említem meg, hogy ahhoz, hogy ezeket, a különböző torzulásokat tartalmazó fényképeket a terv szerinti méretarányos térképre felvigyük, különféle geodéziai méréseket kellett elvégeznünk. Mi tulajdonképpen ezzel foglalkoztunk.

Szeretném felidézni emlékezetemben azokat a helyeket és köztársaságokat, ahol megfordultunk. Az országunk lakossága soknemzetiségű, és teljesen különböző geográfiai feltételek között él: a Távol kelet, Kazahsztán, Közép Ázsia, Oroszország központi része.

Engem különösen a különféle népek élete, beszédük, a főbb foglalatosságaik, a szokásaik, erkölcsük érdekelt.

1934-ben a csapatunk tagjaként az Urdmut Autonóm Köztársaságban dolgoztunk, de nem sokáig, mert valami oknál fogva abban az évben a munkánkat megváltoztatták és engemet a Jaroslávi Régió Nyekouzkij megyéjébe küldtek, ahol a domborzat fényképezésével és lerajzolásával foglalkoztam.

1917-ig az urdmut táj, ahol urdmutok és más nemzetiségek laktak, Oroszország előszobájának számított, amelyre kevés figyelem fordítódott, mind a kötelező oktatás, mind a szakszerű orvosi ellátás területén. Annak ellenére, hogy már 17 év eltelt az októberi forradalom óta, a hadi kommunizmus szakasza, majd a szovjethatalom kialakulásának évei nem tették lehetővé, hogy megfelelő figyelmet fordítsanak erre a népcsoportra, hasonlóan a Tatárföld, Mordóvia, Csuvasföld, a Mari-Ol Köztársaság lakosságához, nem beszélve az ország északi régiójáról. Ezért volt ezekben a nemzetiségi köztársaságokban annyi analfabéta, volt alacsony a kulturáltság szintje, s a legfontosabb, a különféle betegségek tömege. Ilyenképp Urdmutföldön népbetegség volt a fertőző trachoma. A gyógyászat már küzdött a járvánnyal, de a trachoma nyomait minden faluban meg lehetett találni, mind a felnőtteknél, mind a gyerekeknél.

Az 1934-es év maradék téli hónapjait és 1935 elejét Moszkvában töltöttem, ahol a kiküldetésben begyűjtött anyagokat dolgoztam fel, úgynevezett irodai munkát végeztem. 1935 tavaszától az expedíció tagjaként a Dél-Kazahsztáni Régióba mentünk, a régió központjába, Csimkentbe.

Abban az időben gőzmozdonyok jártak, amelyeken Alma Atáig hat nap körüli volt az út. Ilyen hosszú utazás nekem nagy örömet jelentett. Változatos volt a táj, folyton változott a kép.

Voltam az ősrégi városban, Turkesztánban. Ennek a városnak a legnagyobb nevezetessége a mecset és a harminc méter magas minaret volt. Mindez a XVII. század végén épült fel. Különböző színű mozaikokkal és freskókkal van díszítve, amik rám nagyon nagy hatással voltak. Korábban ilyen gyönyörű muzulmán templomokat még nem láttam.

Később Kazahsztán és Közép Ázsia más városaiban is ilyen, nem kevésbé hagyományos, templomokat láttam.

A Moszkva folyó partjáról elutazva a Szír-Darja partján mindent olyan vadnak éreztem. A flóra, a fauna, különösen a helyi lakosság élete, amelyet elég közelről megismerhettünk.

A pusztában a gyér növényzettel együtt sócserje nő. Ez kisméretű fácska a föld felszíne fölé egy-másfél méterre nő, vastag gyökere van, ami két méterre, vagy még mélyebbre is behatol a földbe. Ennek a különleges növénynek a leveleivel táplálkoznak a szamarak és a tevék, a földből nehezen kibányászható gyökerei pedig tüzelőül szolgálnak az embereknek.

A sztyeppe áprilisban és május elején gyönyörű, virágszönyeg, legfőképp tulipánok, különféle színekben. Május második felében a virágok elhervadnak és a kép élesen változik. Azok a

növények maradnak meg, amelyek kevés nedvességet igényelnek. Azok mind durvák, szúrósak, ugyanakkor a tevék és a szamarak ezen a táplálékon, nem lévén más, megélnek.

A víznélküli pusztaságban sok, különböző méretű teknős vánszorog, sok mérges kígyó és mérges rovar él itt, olyanok, mint a rovarpók, skorpiók, tarantella-pókok és az apró karakurt pókok. Utóbbiak csípése májusban halálos még a tevére is, s a birkák vidáman elfogyasztják ezeket az apró fekete pókokat. Nem véletlen, hogy a helyi lakosok, akik nyári időben a sztyeppén vándorolnak, juhnyáját tartanak, a szabad ég alatt éjszakázva kosmát terítenek maguk alá (ami gyapjú nemez), s ezzel védik magukat a karakurtok esetleges csípéseitől. *(Itt ceruzával van egy kis bejegyzés – részletesebben kiegészíteni!).*

1936 tavaszán az expedíciónk folytatta a munkáját, de már Taldi-Kurgánban (régibben a Kazak Köztársaság Taldi-Kurgán Régiója). A szezont már nem dolgozhattam végig, mert behívtak a kiegészítő parancsnokságra, s hamarosan a Szovjet Hadsereg katonája lettem. A munkatársaimat nem nagy kedvvel hagytam ott.

A behívást lekéstem, és a különleges elosztásra vártam. Mivel ilyen nem lett, és már több mint két hónapot vártam, ősszel újra elküldtek a Jaroslávi Régióba, de már Rosztov-Jaroslávskij városba.

Ennyi! Ezzel vége az összesnek. A folytatás rám vár.

Ilyen volt apám fiatal korában, a 30-as években

És íme, egy az utolsó fényképeiből.

* A fordító megjegyzése.